

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ ISTORIE, CIVILIZAȚIE, CULTURĂ

BERNÁDY GYÖRGY
Biografie politică

Conducător de doctorat:

Prof. dr. Romsics Ignác

Student–doctorand:

Fodor János

CLUJ-NAPOCA
2016

Cuprins

I. Familia și copilăria	1
Strămoșii	1
Educarea și școlile absolvite	3
II. Începuturile carierei politice (1889-1901).....	21
Politician ambițios al orașului	26
Deputat în parlament (1896-1901).....	31
Activitatea ca și comandant de poliție	48
„Alegerile sângeroase” din anul 1901 în Târgu-Mureș	53
Activitatea ca și francmason dinaintea mandatului de primar	60
III. Primarul orașului Târgu-Mureș (1902-1912)	65
Programul de dezvoltare a orașului	69
Realizările importante.....	82
Influența politicii asupra activitatea de primar	97
Activitatea zilnică, personalitatea, starea financiară.....	109
Activitatea în loja francmasonică „Bethlen Gábor”	127
Familia	134
Drumul în Statele Unite ale Americii	140
IV. Activitatea ca și comitele suprem al orașului și primul război mondial (1913–1918).151	
Activitatea înaintea războiului	152
Comitele suprem al orașului în timpul primului război mondial.....	158
Vizita lui Ady Endre la Târgu-Mureș	161
Chestiunea refugiaților din anul 1916.....	162
Chestiunea dreptului de vot și raportul final.....	166

Activitatea după demisie.....	175
V. În noul imperiu – Politician a Partidului Maghiar din România (1918–1927)	179
Din pasivitate la activitatea politică (1918–1922)	181
Rolul lui Bernády în politica de colaborare a Partidului Maghiar	191
Criza de președinte în cadrul Partidului.....	198
Negocierile cu Partidul Național Liberal	204
În mișcarea de a reforma partidul	215
VI. Activitatea în afara Partidului Maghiar 1927–1934	224
Revenirea: Primarul Târgu-Mureșului (1926–1929).....	224
Cultura generală, presa	233
Căderea din funcția de primar.....	238
Blocul Civic Democrat Maghiar (1930–1933).....	246
Bernády și Jaross	262
Reconciliere: Din nou în cadrul Partidului Maghiar.....	264
Tradițiile orășenești de aniversare. Festivitatea de 70 de ani	268
VII. Ultimile ani din viață (1934–1938).....	280
Bibliografia.....	288
Surse inedite (Arhivă).....	288
Presă.....	290
Lucrări editate	292
Studii și articole	294
Lucrări de referință: enciclopedii, baze de dată, surse on-line	297
Cărți	298
Anexe.....	303

Rezumat

Teza de doctorat are ca scop de a prezenta printr-o biografie politică viața lui Bernády György. Dr. Bernády György s-a înscris în memoria posterității ca primar ctitor al orașului modern, prefect și politician marcant transilvănean. Chiar dacă în ultima perioadă au existat câteva încercări care vizează activitatea sa, până în prezent nu s-a realizat o biografie politică cuprinzătoare a acestuia. Activitatea politică a lui Bernády poate fi analizată în două segmente: activitatea lui din timpul Monarhiei Austro-Ungare, iar cea de-a doua parte reprezintă activitatea lui politică în cadrul Partidului Maghiar din România, după 1918.

Teza cuprinde șapte capitole mari, fiecare reprezentând împreună cu subcapitolele câte un segment decisiv din viața și activitatea politicianului. Excepția o reprezintă primul capitol, care de fapt rezumă viața familială – mai ales copilăria, ocupația strămoșilor, educația și formarea lui Bernády. S-a născut în județul denumit atunci Szolnok-Doboka, în localitatea Beclean (localitate ce se află astăzi pe teritoriul județului Bistrița-Năsăud), într-o familie cu tradiție în medicină și farmacie. Bernády a început școala elementară în localitatea Bistrița, într-o școală cu limba de predare germană. Chiar în aceasta perioadă a tinereții sale s-a familiarizat cu diferite grupuri etnice ale Transilvaniei, iar această experiență s-a adăugat la formarea personalității relativ tolerante în cele din urmă. Familia s-a mutat în 1878 la Târgu Mureș, unde tânărul Bernády a absolvit Colegiul Reformat în anul 1882. Tatăl său, Dániel Bernády (1839–1884) a fost un farmacist de renume. Mama sa, Júlianna Mike, a încetat din viață puțin timp după nașterea lui György Bernády. Tatăl s-a recăsătorit, din a doua căsătorie provenind încă trei copii: Dániel, Lajos și Margit. Cel mai mare dintre frații mai mici ai lui György Bernády, tânărul Dániel Bernády a urmat tradiția de familie, devenind medic și a trăit la Budapesta, începând cu anul 1914. A murit la vârsta de 56 de ani, în 1923. Fratele mai mic, Lajos, a urmat o carieră militară, servind ca ofițer la Târgu Mureș și a murit în 1903 la vârsta de 33 de ani. Viitorul edil al orașului Târgu-Mureș s-a dedicat inițial și el tradiției familiei, urmând studii farmaceutice la Cluj și la Budapesta, obținând în 1888 și titlul de doctor în acest domeniu. În 1892 s-a căsătorit cu actrița orădeancă Erzsébet Madarász de care a divorțat în 1923, după 24 de ani de căsnicie. Bărfele răutăcioase la adresa doamnei Bernády o etichetau pe aceasta ca fiind de origine romă. Anumite surse indică faptul că „doamna cu rochia albastră” de pe una dintre frescele Palatului Culturii din Târgu-Mureș o reprezintă pe dânsa. În 1916 Bernády s-a căsătorit din nou, cu fiica unui inginer al orașului, Kelemen Magit, găsindu-și astfel bucuria familiei.

Începuturile activităților în viața publică, a celor din comitetul municipal al orașului, respectiv perioada în care a fost deputat sunt prezentate în capitolul doi a tezei. Interesul lui Bernády pentru treburile comunității l-au determinat să urmeze și studii juridice, dobândind și în acest caz diploma de doctor la Universitatea din Oradea. La moartea tatălui său nu-și terminase încă studiile, astfel că nu a putut să preia afacerea de familie – farmacia care funcționa în centrul orașului Tîrgu Mureș, pe care a dat-o în chirie în repetate rânduri, renunțând la ea în 1907 . Cu toate că farmacia se bucura de un renume bun la nivel local, Bernády s-a dedicat totuși vieții comunității încă din această perioadă (așa cum făcuse de altfel și tatăl său). Astfel, în 1890, a devenit membru al consiliului orășenesc, iar în 1896, a fost ales deputat parlamentar. În această perioadă Bernády s-a ocupat cu precădere de domeniile legate de formația sa de farmacist. Astfel, într-o alocuțiune susținută în Parlamentul din Budapesta, Bernády a militat pentru cauza sănătății publice, a farmaciștilor, precum și pentru acordarea de ajutor în medicamente celor săraci. A continuat să militeze în acest sens și în cadrul consiliului orășenesc, publicând un apel către opinia publică, prin care anunța că din cauza situației materiale precare a orașului, aceasta nu se putea alătura mișcării inițiate de Consiliul Național de Psihopedagogie, neputându-se realiza astfel fondarea unei Instituții de Învățământ dedicate surdo-mușilor. Nu și-a terminat mandatul, abdicând în 1900, chiar înaintea noilor alegeri. A fost desemnat comandantul poliției orășenești.

Următorul capitol se ocupă de prima perioadă în care a fost primar. Cei zece ani (între 1902–1912) cât a fost primar Bernády, marchează perioada în care Tîrgu Mureșul scapă de caracterul său rural și devine un oraș pornit pe drumul modernizării. Perioada pregătitoare a Primului Război Mondial a fost denumită (într-o expresie uzuală în limba maghiară) „fericita epocă de pace”, deoarece perioada de pace relativă a asigurat dezvoltarea generală, economică, dar și cea creșterea demografică a orașelor.

Această perioadă fost și cea în care cariera lui Bernády a fost la apogeu. Primarul nou ales și-a început mandatul prin a face ordine în finanțele orașului. I-a demis pe funcționarii implicați în deturnarea de fonduri, făcând astfel ordine în domeniul financiar, ceea ce a dus la un rezultat financiar senzațional în anul 1903. Pentru prima dată după 10–15 de ani, orașul a închis exercițiul financiar cu surplus, acest lucru servind drept garanție investitorilor financiari. Cinci instituții financiare mari au oferit credit orașului care devenise solvabil. Era nevoie de aceste credite pentru numeroasele investiții și transformări începute în oraș.

Primul mandat de primar al lui György Bernády a fost cel mai spectaculos din punct de vedere al dezvoltării orașului, deoarece acesta s-a îmbogățit în această perioadă cu

nenumărate clădiri publice și străzi noi. În această perioadă a fost contruit centrul modern, care marchează până și astăzi frumusețea orașului cu acele monumente în stilul secesionist. Primul pas al formării centrului modern al orașului, prin amenajarea uneia dintre cele mai mari piețe ale Transilvaniei, a fost programul edificiului care prevedea o clădire cu trei nivele și cu turn. Acesta a devenit primăria orașului (azi funcționează ca și prefectura județului Mureș), și a fost finalizată în 1909. În afară de edificiile publice, în această perioadă a fost creat sistemul public de apă, canalizare și energie electrică, iar asfaltarea drumurilor din oraș a fost întârziată de mentalitatea conservatoare a orășenilor. În timpul mandatului lui Bernády se construiesc școlile primare de stat de pe strada Jókai (azi strada Eminescu), de pe strada Sándor János (azi strada Gheorghe Doja). Se înființează casa de copii, școala Superioară de Comerț (azi Universitatea „Petru Maior”^[2]), Gimnaziul Romano Catolic, școala Superioară de Fete (azi Colegiul Național “Al. Papiu Ilarian”^[2]) și Serviciul de Gospodărie Comunală (azi Universitatea „Dimitrie Cantemir”^[2]). Primarul Târgu-Mureșului a ordonat ridicarea unei școli cu profil muzical, a unei galerii de artă și înființarea bibliotecii publice. Bernády György este cel care inițiază construcția clădirilor care *„trebuie să fie în slujba următoarelor secole și să-i servească și urmașilor nepoților noștri!”* În anul 1911 a vizitat Statele Unite ale Americii în vederea exploatarea gazelor naturale de firmele mari. Experiența dobândită însă nu a fost folosită, deoarece mandatul său terminase.

Cea de-a patra perioadă, bine delimitată a activității lui Bernády este cea din timpul Primului Război Mondial, al funcției de prefect (adică comitele suprem) a orașului Târgu-Mureș, urmată apoi de șocul evenimentelor politice de după război și de căutare unor noi orientări. Costurile de modernizare a orașului erau imense, așadar Bernády a decis părăsirea primăriei pentru funcția de comisar guvernamental. Fiindcă a rămas într-o poziție de influență, doar izbucnirea războiului a mai putut opri programul de dezvoltare a orașului. Așdar multe proiecte au rămas doar planuri pentru viitor. După abdicarea guvernului Tisza, Bernády a decis părăsirea carierei politice, dar după experiențele trăite în timpul revoluțiilor maghiare de la Budapesta, s-a întors la Târgu-Mureș.

Reintrarea sa pe scena politică de data aceasta în România era previzibilă. A acționat pentru interesele comunității maghiare devenită minoritară. Următorul capitol descrie rolul lui Bernády în Partidul Maghiar din România. Aici este scoasă în evidență activitatea politicianului de orientare liberală care luptă pentru drepturile comunității maghiare și care caută soluții pentru aceasta. Orientarea lui Bernády spre Partidul Național Liberal din perioada interbelică dese ori a cauzat conflicte în președenția Partidului Maghiar. Deși

Bernády avea relații bune atât cu prim-ministrul Bethlen István, cât și cu guvernul Brătianu, nu a fost ales pentru funcția de președinte de partid. Intrarea lui în mișcarea de reformare a partidului a rezultat prin ieșirea lui din partid.

Un alt capitol aparte prezintă scurta perioadă în care ocupă funcția de primar al orașului pentru a doua oară, cea în care devine ținta unor intrigi politice și își înființează un partid propriu. A fost pentru a doua oară primarul orașului Târgu-Mureș între anii 1926-1929. După instaurarea în oraș a administrației române, a devenit aproape imposibil pentru cineva de naționalitate maghiară să fie ales ca și primar, deoarece această funcție putea fi ocupată doar de un numit al guvernului. Bernády, reales în 1926 ca și deputat în Parlamentul României, a purtat negocieri în numele Partidului Maghiar cu Partidul Național Liberal, dar nu a reușit obținerea unui pact pentru alegerile parlamentare, totuși a rămas fidel cu partidul lui Brătianu. Devenind omul de încredere a partidului liberal, i s-a oferit funcția de primar, pe care l-a obținut prin votul Consiliului Municipal. A continuat modernizarea orașului prin renovarea Palatului Culturii, dezvoltarea furnizării energiei electrice, construirea școlilor și a unui spital. Bernády a rămas în funcție până în februarie 1929, când a fost numită o Comisie Interimară pentru conducerea orașului, până la următoarele alegeri. A fost singurul primar maghiar a Târgu-Mureșului interbelic. După mandatul său de primar, nu s-a retras din viața politică, ci a creat propriul „proiect” politic, numit Blocul Civic Democrat Maghiar. Acesta a funcționat doar în orașul Târgu-Mureș, neavând ambiții pentru alegerile parlamentare. Formația politică a lui Bernády s-a concentrat doar asupra politicii orășenești. Această perioadă de scurtă durată a ținut până în anul 1933, când Bernády a reintrat în cadrul Partidului Maghiar, desființând așadar Blocul Democrat Civic Maghiar.

Ultimul capitol rezumă de fapt ultimii ani din viața bătrânului Bernády. În acești ani el s-a retras din politică, ocupându-se doar de familie. După decesul fiicei sale în 1936, devenise tot mai trist și bolnav, încetând din viață în luna octombrie a anului 1938.

Cuvinte cheie: politică, Monarchia Austro-Ungară, primar, prefect, deputat, procesul de modernizare, Târgu-Mureș, biserica reformată, Partidul Maghiar din România, liberalism, interetnicitate, minoritatea maghiară, biografie politică.

Bibliografia

Surse inedite (Arhivă)

Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Cluj (ANDJ CJ):

- Fond Familial Ugron
- Fond Partidul Maghiar din România

Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Mureș (ANDJ MS):

- Fond Personal Antalffy Endre
- Fond Personal Bernády György
- Fond Personal Kovácsy Adalbert
- Fond Personal Turnowsky Sándor
- Fond Primăria Municipiului Târgu-Mureș
- Fond Primăria Tg. Mureș, Bugetele orașului
- Fond Primăria Tg. Mureș, Comisia de validare și arbitraj
- Fond Primăria Tg. Mureș, Consiliul municipiului Tg. Mureș
- Fond Primăria Tg. Mureș, Acte tehnice
- Fond Primăria Tg. Mureș, Conscripții și recensământ
- Fond Primăria Tg. Mureș, Varia
- Marosvásárhelyi Református Kollégium Fond, EB.

Bethlen György hagyatéka (BGYH). Magántulajdonban.

Gyulafehérvári Főegyházmegeyi Levéltár Marosvásárhelyi Gyűjtőlevéltára. Marosvásárhelyi főesperességi és plébániai levéltár:

- Jaross Béla (1877–1959) személyi hagyatéka.

Maros Megyei Múzeum levéltára:

- Bernády hagyaték.

Maros Megyei Múzeum Képtára.

Marosvásárhelyi Református Egyházközség Levéltára:

- Presbitergyűlési jegyzőkönyvek.
- Marosvásárhelyi vártemplomi egyházközség házassági anyakönyvei, 1916-1985. I/5 köt.

Marosvásárhelyi unitárius egyházközség levéltára:

- Családkönyv, II. Kötet.

Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár (MNL OL):

- K 148, Belügyminisztérium iratai
- K 26, Miniszterelnökség, Központilag iktatott iratok.
- K 28, Miniszterelnökség, Nemzetiségi és kisebbségi osztály.
- K 437 Társadalmi Egyesületek Szövetsége Központjának iratai.
- K 610, Erdélyi sajtógyűjtemény.
- K 63, Külügyminisztérium, Politikai Osztály iratai.
- K 64, Külügyminisztérium, Politikai Osztály rezervált iratai.
- P 1077, Keleti Akció [a Népies Irodalmi Társaság] iratai.
- P 1106, Demokrácia szabadkőműves Páholy iratai.
- P 2043, Krenner család iratai.

Magyar Tudományos Akadémia (MTA) kéziratára:

- Ms 5284/220–231. Bernády György levelei Ilosvai Lajoshoz
- Ms 5360/193–194. Bernády György levelei Lukinich Imréhez
- Ms 10. 214. Kovács Elek levelei Csiszár Lajoshoz
- Ms 10. 237/f. Fekete Andor emlékiratai
- Ms 10. 292. Csiszár Lajos emlékiratai (5 füzet)
- Ms 20341/45 dr. Fekete Andornak emlékirata a Magyar Casino végnapjairól 1948-ig.
- Ms 5724/345–514. A Bethlen Gábor szabadkőműves páholy iratai.

Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) Kézirattára:

- Fond 456– Krenner-hagyaték.
- Bernády György levelei Lippich Elekhez
- Fond 73/818. Bernády György levelei Hubay Jenőhöz

Semmelweis Orvostudományi Egyetem (SOTE) Levéltára:

- Egyetemes orvosdoktorok aranykönyve 1878-1926
- Gyógyszerészeti szigorlatok jegyzőkönyve 1853-1874.
- Protocollum Classificationum

Presă

A Ma

Az Est

Belügyi Közlöny

Brassói Lapok

Budapesti Hírlap

Derű

Egyenlőség

Egyetértés

Ellenzék (Kolozsvár)

Ellenzék (Marosvásárhely)

Érdekes Újság

Erdélyi szemle

Függetlenség

Gazeta Mureşului

Gyógyszerészeti Közlöny

Helikon

Hírlap

Kalapács

Keleti Újság

Közérdek

Központi Értesítő

Magyar Család

Maros

Marosvásárhely

Marosvidék

Muresul

Nagyváradai Napló

Napló

Népszava

Ogorul

Pásztortűz

Pesti Hírlap

Pesti Napló
Rakéta
Reggeli Újság
Rendeleti Közlöny
Szabadság
Székely Ellenzék
Székely Hírlap
Székely Lapok
Székely Napló
Székelyföld
Székelység
Tükör
Universul
Vasárnapi Újság

Lucrări edite

A magyarországi Symbolikus nagypáholy védelme alatt dolgozó Demokratia című "Szabadság, egyenlőség, testvériség" jeligéjű szabadkőműves páholy házszabályai. Budapest, 1896.

A magyarországi Symbolikus nagypáholy védelme alatt dolgozó Demokratia című "Szabadság, egyenlőség, testvériség" jeligéjű szabadkőműves páholy névjegyzéke az 1909-10-es évekre. Budapest, 1910.

A marosvásárhelyi Bethlen Gábor szabadkőműves páholy Anyakönyve. Teleki-Bolyai Könyvtár, B-q 1703.

A nagyváradai kath. Jogakadémia Almanachja az 1895-96-os tanévre.

Bernády György dr.: *A Marosvásárhelyi Közművelődési Ház.* In: Magyar Iparművészet, 1913.

Bernády György zárszámadása 1 (3993-1916) 1917-ből. Marosvásárhely, 1917.

Bernády György zárszámadása 2. (1989-1917) 1917-ből. Marosvásárhely, 1917.

- Bernády György: *Adatok a kénhidrogéngáz vegyi sajátosságaihoz*. Budapest, 1888.
- Bernády György: *Az erdélyrészi földgázkérdésről*. Marosvásárhely, 1913.
- Bernády György: *Az észak-amerikai földgázfogyasztás és az erdélyrészi földgázkérdés*. In: Magyar Mérnök és Építész- Egylet Közlönye. 47. évfolyam, 43. szám.
- Bernády György: *Emléksorok 70-ik születésnapjára*. Marosvásárhelyi Református Kollégium, Marosvásárhely 1934.
- Bernády György: *Intelmek*. Marosvásárhely, 1916.
- Bernády György: *Reflexiók Gyárfás Elemér szenátor úrnak „Az első kísérlet” című a Magyar Kisebbség 1938 évi 2–3 számaiban megjelent közleményére*. Marosvásárhely, 1937.
- Betegh Miklós: *Erdély a világháborúban*. Erzsébet Könyvnyomda R.T., Dicsőszentmárton, 1924.
- Biás István: *A marosvásárhelyi Kaszinó száz éve (1832–1932)*. Benkő László nyomdája, Marosvásárhely, 1932.
- Bizony László: *Öt év a földgáz hasznosításának munkájából*. Budapest, 1918.
- Budapesti Czim- és Lakjegyzék. Franklin-Társulat, Budapest, 1898.
- Dr. Hintz György: *Emlékbeszéd*. Gyógyszerészeti Hetilap, 1884.
- Erdélyi városképek*, Budapest, 1935.
- Gróf Apponyi Albert: *Ötven év*. Budapest, 1926.
- Gróf Tisza István összes munkái. Második kötet*. Franklin Társulat, Budapest, 1923.
- Gyárfás Elemér: *Az első kísérlet. Az Averescu-paktum előzményei, megkötésének indokai, szövege, módosításai, következményei, felbomlása és tanulságai*. Lugos, 1937.
- Gyárfás Elemér: *Erdélyi problémák*. Erdélyi Irodalmi Társaság, Kolozsvár, 1923.
- Gyárfás Elemér: *Válaszom Bernády György barátomnak*. In: Magyar Kisebbség, 1937/13.
- Jancsó Elemér: *Az Unió szabadkőműves páholy ötven éve 1886-1936*. Kolozsvár, 1937.
- Kádár József: *Szolnok-Doboka vármegye monographiája*. II.kötet, 1901.
- Képviselőházi Napló, 1896–1901.
- Marosvásárhely szabályrendeleteinek gyűjteménye*. II. kötet. Marosvásárhely, 1905.

Marosvásárhely szabályrendeleteinek gyűjteménye. III. kötet. Marosvásárhely, 1905.

Marosvásárhelyi Ev.Ref. Collegium értesítője az 1878–81-es tanévről.

Molter Károly: *Marosvásárhely. Portrévázlat a székelyfővárosról.* Erdélyi Helikon, Erdélyi Szépmíves Céh, 1930. augusztus-november.

Nemes Ödön: *A marosvásárhelyi községi polgári iskola története.* Marosvásárhely, 1896.

Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismereti szempontból.* IV. kötet, Pest, 1870.

Oroszlány Gábor szerk.: *Marosvásárhely és a háború 1914. Első könyv.* Grün Sámuel könyvnyomdája, Marosvásárhely, 1915.

Pallós Albert: *Marostorda vármegye népoktatási intézményeinek története.* Marosvásárhely, 1896.

Székelyföldi képes naptár az 1911-es évről, tiszti cím- és névtárral. Marosvásárhely, 1911.

Tisza Miksa: *Magyarország rendőrségének története.* Pécs, 1925.

Turnowsky Mór: *A munkáról. Mi a szabadkőművesség? A testvéri láncról.* Budapest, 1905

Turnowsky Mór: *A szabadkőművesség természettudományi megokolása. A szabadkőművesi titokról.* Budapest, 1907.

Turnowsky Mór: *Beszédek.* Budapest, 1907.

Studii și articole

Berekméri Árpád Róbert: *Tóthfalusi József (1869–1940).* In: Pál-Antal Sándor – Simon Zsolt szerk.: *Teremtő életek. Marosvásárhelyi személyiségek.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2011.

Berényi Zsuzsanna Ágnes: *Adatok a magyarországi szabadkőművesség történetéhez.* In: *Múltunk*, 2003/3.

Bustya Endre: *Szétszaggatott biblia– darabokra szaggatott ország.* In: *Helikon Irodalmi folyóirat*, 1995. augusztus. 16.sz.

Dankó Imre: *Morvay Zoltán élete és munkássága.* In: *Nyomdatörténeti és nyomdászélelmód-kutatási tanulmányok.* Debrecen, 1986.

Deé Nagy Anikó: *A marosvásárhelyi Kaszinó krónikája*. In: Pál-Antal Sándor szerk.: *A Maros megyei magyarság történetéből*. 2., Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2001.

Fodor János: *A 70 éves Bernády– Egy városi ünnepség anatómiája*. In: Fodor János–Pál-Antal Sándor–Nagy Miklós Kund szerk.: *Bernády, a városépítő*. Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány, Marosvásárhely, 2015.

Fodor János: *A második polgármesterség- 1926–1929*. In: Fodor János–Pál-Antal Sándor–Nagy Miklós Kund szerk.: *Bernády, a városépítő*. Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány, Marosvásárhely, 2015. 356–376.o.

Fodor János: *A visszatérés – Bernády György második marosvásárhelyi polgármestersége (1926–1929)*. In: *Marosvásárhely történetéből*. 3. Szerk. Pál-Antal Sándor – Simon Zsolt, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 40–58

Fodor János: *Bernády az Országos Magyar Pártban*. In: Fodor János–Pál-Antal Sándor–Nagy Miklós Kund szerk.: *Bernády, a városépítő*. Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány, Marosvásárhely, 2015.

Fodor János: *Bernády és a Magyar Polgári Demokratikus Blokk (1930–1933)*. In: Fodor János–Pál-Antal Sándor–Nagy Miklós Kund szerk.: *Bernády, a városépítő*. Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány, Marosvásárhely, 2015.

Fodor János: *Bernády György tevékenysége az Országos Magyar Pártban*. In: *Korunk*, 2013/2. Kolozsvár.

Fodor János: *Impériumváltás Marosvásárhelyen 1918–1922*. In: *Múltunk*, 2016/2. Budapest.

Forró János: *Magyar rendvédelem 1867-1968*. In: *Rendvédelem-történeti Füzetek*, XX .évf. (2011). 23.sz.

Gaál Kornélia: *Marosvásárhely a XIX. század végén és a XX. század elején*. In: Pál-Antal Sándor–Szabó Miklós szerk.: *A maros megyei magyarság történetéből*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1997.

György Béla: *Harmadnap. Adalékok Bernády György 1922–1938-as pályaképehez*. In: Pál-Antal Sándor–Simon Zsolt: *Teremtő életek*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2011.

György Béla: *Vita a nemzetáruulásról*. In: *Magyar Kisebbség*, 2011/1–2. Sz.

György Imola: *Az utókor emlékezetében 1944–1989 között*. In: Fodor János–Pál-Antal Sándor–Nagy Miklós Kund szerk.: *Bernády, a városépítő*. Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány, Marosvásárhely, 2015.

Józsa András: *Bernády György Szovátán*. In: Pál-Antal Sándor – Cornel Sigmirean – Simon Zsolt szerk.: *A történetíró elhivatottsága. Emlékkönyv Szabó Miklós születésének 80. évfordulójára*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2012.

Józsa András: *Dr. Bernády György és családja*. In: Fodor János, Nagy Miklós Kund, Pál-Antal Sándor szerk.: *Bernády, a városépítő*. Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány, Marosvásárhely, 2015.

Kós Károly: *Kalotaszegi vállalkozás*. In: Korunk 1971/10. Kolozsvár.

Molter Károly: *Vásárhelyi portré helyett*. In: Útunk évkönyv 1974. Kolozsvár, 1974.

Pál-Antal Sándor: *A polgármester*. In: Fodor János–Pál-Antal Sándor–Nagy Miklós Kund szerk.: *Bernády, a városépítő*. Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány, Marosvásárhely, 2015.

Pál-Antal Sándor: *Marosvásárhely vízművesítése a 20. század elején*. In: Pál-Antal Sándor–Simon Zsolt (szerk.): *Marosvásárhely történetéből 3*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2013.

Parádi József: *A dualizmus kori magyar rendvédelem*. In: Rendvédelem-történeti Füzetek, XVIII. évf. (2010). 21.sz.

Parádi József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945*. Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, 2012.

Parádi József: *A polgári magyar állam rendőrségei 1867-1945*. In: Rendvédelem-történeti Füzetek, XX. évf. (2011). 23.sz.

Pfeifer Ignác: *A kissármási gázkitörés*. In: A Magyar Mérnök és Építész-Egylet Közlönye. 45.évfolyam, XLV.kötet, 46. Szám

Pfeifer Ignác: *Mi okozta a kissármási gázkitörést?* In: Magyar Mérnök és Építész-Egylet Közlönye. 46.évfolyam, 11. szám.

Sármány Ilona: *Magyar stílusban épült városházák a századelőn*. In: Ars Hungarica, 1994 (22. évfolyam), 1–2. Szám.

Sebestyén Mihály: *Bernády György zárszámadása 1917-ből*. In: Simon Zsolt– Pál-Antal Sándor: *Teremtő életek, marosvásárhelyi személyiségek*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2011.

Sebestyén Mihály: *Marosvásárhely keletén. (A Bethlen Gábor Szabadkőműves Pájoly Anyakönyve)*. In: Pál-Antal Sándor –Simon Zsolt szerk.: *Marosvásárhely történetéből 3*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2011.

Szépréti Lilla: *Bernádyné*. In: *Látó*, 1991. július, II. évfolyam, 7.szám.

Tamási Zsolt: *A marosvásárhelyi felsővárosi állami elemi iskolák első évtizede*. In: Pál-Antal Sándor- Simon Zsolt szerk.: *Marosvásárhely történetéből 3*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2013.

Tamási Zsolt: *Jaross Béla, Marosvásárhely apátplébánosa*. In: Pál-Antal Sándor – Simon Zsolt szerk.: *Teremtő életek. Marosvásárhelyi személyiségek*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2011.

Toth Szilárd: *Bernády György și strategia politică a Partidului Maghiar*. In: *Acta Musei Napocensis*, nr. 48/II, Cluj-Napoca.

Lucrări de referință: enciclopedii, baze de dată, surse on-line

A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. Első rész. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint. Magyar statisztikai közlemények. Új sorozat, 42. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-társulat, 1912.

A Pallas Nagy Lexikona. <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/089/pc008962.html#10>

Ady Endre: *A Magyarság háza*. In: *Nyugat*, 1915. 16. szám.

<http://epa.oszk.hu/00000/00022/00180/05716.htm>

Balogh Edgár szerk.: *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon*. Kriterion Kiadó, 1981.

Elektronikus változat: <http://mek.oszk.hu/03600/03628/html/h.htm#HofbauerAur%C3%A9>

CompLex Kiadó Kft. 1000 év törvényei internetes adatbázis,

<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6079>

Élni látták, s meghalni a nagy Bernádyt. *Krónika*, 2009. június 19.

<http://www.kronika.ro/archivum/offline/cikk/33342/elni-lattak-s-meghalni-a-nagy-bernadyt>

Hajdó Károly: *A marosvásárhelyi zeneiskola évfordulójára*.

<http://www.erdelyweb.hu/mvhely/szovegyujtemeny/zeneiskola.htm>

Kempelen Béla: *Magyar nemes családok*. Budapest, 11-ik kötet, 1932.

Kertész Jenő: *A tíz év előtti Erdély napjai*. Lásd: <http://korunk.org/?q=node/4748>

Magyar Építőművészet pályázatok (marosvásárhelyi városháza) digitalizált honlapján:

<http://vpublic.omikk.bme.hu/epmuvs/index.php?page=article&id=14801>

Magyarország tisztí cím- és névtára- 20. évfolyam, 1901.

Magyarország városainak háztartása az 1910. évben. Magyar statisztikai közlemények. Új sorozat ; 58. Budapest : Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-társulat, 1916.

Marosi Ildikó: Tekintetes Tanács! In: *Korunk*, 2004. október.

<http://www.korunk.org/?q=node/7655>

Nagy Iván: *Magyarország családai.* Pótlék kötet, Pest. 1868.

Osvát Kálmán: *Erdélyi Lexikon.* Nagyvárad, 1929.

Schöpflin Aladár: *Magyar Színművészeti Lexikon III. kötet.* Budapest, 1931.

Sturm Albert szerk.: *Országgyűlési Almanach 1887-1892.* Budapest, 1887.

Szentgyörgyi Dénes: *Marosvásárhelyi lexikon.* Marosvásárhely, 1912.

Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái.* <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/>

Thirring Gusztáv: *Magyar városok statisztikai évkönyve.* Budapest, 1912.

Varga E. Árpád: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája.* A Pro-Print Kiadónál megjelent kötetek javított és bővített internetes adatbázisa:

<http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm>

Cărti

Balázs Sándor: *Magyar képviselet a királyi Románia parlamentjében.* Kriterion Kiadó, Kolozsvár, 2008.

Bárdi Nándor: *Otthon és Haza.* Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda. 2013.

Bárdi Nándor–Pál Judit szerk.: *Székelyföld története. III. kötet, 1867-1990.* MTA BTK–EME–HRM, Székelyudvarhely, 2016.

Beck Mihály: *Than Károly élete és munkássága.* Magyar Tudománytörténeti Intézet, Budapest, 2014.

Benkő Samu: *Kós Károly.* Helikon Kiadó, Budapest, 2014.

Bölöni György: *Az igazi Ady.* Szépirodalmi könyvkiadó, Budapest, 1966.

Dimitrie Poptămaș–Mózes Júlia: *Maros megyei időszaki kiadványok bibliográfiája. 1795–1972.* Marosvásárhely, 2000.

Dr. Tamási Zsolt- Standavid Adrian: *A dr. Bernády György polgármester által alapított felsővárosi állami elemi iskolák 100 éve*. Tipomur, Marosvásárhely, 2006.

Egry Gábor: *Etnicitás, identitás, politika. Magyar kisebbségek nacionalizmus és regionalizmus között Romániában és Csehszlovákiában 1918–1944*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2015.

Farczády Elek: *A marosvásárhelyi református egyházközség élete 1556-1948*. Vártemplomi református Egyházközség, Marosvásárhely, 2000.

Fleisz János: *Az erdélyi magyar sajtó története (1890-1940)*. Pannónia könyvek, Pécs, 2005.

Fodor János– Pál-Antal Sándor– Nagy Miklós Kund szerk.: *Bernády, a városépítő*. Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány, Marosvásárhely, 2015.

Gergely András szerk.: *Magyarország története a 19. században*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.

Gidó Csaba: *Vasszekér és mozdonygőz. A székelyföldi vasút története (1868-1915)*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2013.

György Béla: *A romániai Országos Magyar Párt története (1922–1938)*. Kézirat, doktori disszertáció, Budapest. 2006.

György Béla: *Iratok a Romániai Magyar Országos Párt történetéhez*. Pro-Print–EME, Csíkszereda–Kolozsvár, 2003.

György V. Imola: *Lokális történelem mint narratív identitás. Bernády György kultusza Marosvásárhelyen*. Doktori disszertáció, Babeş-Bolyai Tudományegyetem – Bölcsészettudományi Kar, Kolozsvár. 2013.

Horváth Sz. Ferenc: *Elutasítás és alkalmazkodás között. A romániai magyar kisebbség politikai stratégiái (1931–1940)*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2007.

Ioan Eugen Man: *Târgu-Mureş, Istorie urbană din anul 1850 până la primul război mondial*. Editura Nico, Marosvásárhely, 2009.

Jászberényi József: *A magyarországi szabadkőművesség története*. PrintXBudavár Kiadó, Budapest. 2005.

Kelemen Lajos: *Születtem Marosvásárhelyt*. Komp-Press Kiadó, Kolozsvár, 1993.

Koncz József: *A Marosvásárhelyi Evang. Reform. Kollégium története (1557–1895)*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2006.

Krenner Miklós (Spectator): *Az erdélyi út: válogatott írások*. Haáz Rezső Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely, 1995.

Marosi Barna: *Bernády György városa*. Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány, Marosvásárhely, 2006.

Marosi Barna: *Megboltygatott világ: riportok*. Kriterion Kiadó, Bukarest, 1974.

Marosi Ildikó: *A Helikon és az Erdélyi Szépmíves Céh levelesládája: 1924–1944. I. kötet*. Kriterion Kiadó, Bukarest, 1980.

Marosi Ildikó: *Molter Károly levelezése. 1. 1914-1926*. Argumentum-Polis, Budapest-Kolozsvár, 1995.

Marosi Ildikó: *Molter Károly levelezése 2. 1927-1932*. Argumentum Kiadó, Budapest, 2001.

Melega Miklós: *A modern város születése - Szombathely infrastrukturális fejlődése a dualizmus korában*. Archivum Comitatus Castriferrei 5. Szombathely, 2012.

Mester Miklós: *Arcképek két tragikus kor árnyékában*. Tarsoly Kiadó, Budapest. 2002.

Mikó Imre: *Huszonkét év*. Stúdium Kiadó, Budapest, 1941.

Nagy Miklós Kund szerk.: *Bernády György emlékezete*. Impress Kiadó, Marosvásárhely, 1999.

Nagy Miklós Kund szerk.: *Bernády György emlékiratok*. Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány, Marosvásárhely, 2007.

Nagy Vilmos: *A Románia elleni hadjárat 1916-1917*. Budapest, 1923.

Oniga Erika szerk.: *A marosvásárhelyi Kultúrpalota 1908–1913*. Maros Megyei Múzeum, 2013.

Orbán István: *Marosvásárhely földrajza*. Sárospatak, 1943.

Osvát Kálmán: *Motívumok*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2000.

Pál-Antal Sándor – Cornel Sigmirean – Simon Zsolt szerk.: *A történetíró elhivatottsága. Emlékkönyv Szabó Miklós születésének 80. évfordulójára*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2012.

Pál-Antal Sándor – Simon Zsolt szerk.: *Teremtő életek. Marosvásárhelyi személyiségek*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2011.

Pál-Antal Sándor –Simon Zsolt szerk.: *Marosvásárhely történetéből* 3. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2011.

Pál-Antal Sándor szerk.: *A Maros megyei magyarság történetéből*. 2., Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2001.

Pál-Antal Sándor: *A székelyföld és városai*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2003.

Pál-Antal Sándor–Szabó Miklós szerk.: *A maros megyei magyarság történetéből*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1997.

Péter H. Mária: *Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai I*. Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2013.

Péter H. Mária: *Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai II*. Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2013.

Pölöskei Ferenc: *A magyar parlamentarizmus a századfordulón*. MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 2001.

Pölöskei Ferenc: *A szabadelvű párt fényei és árnyai (1875–1906)*. Éghajlat Könyvkiadó, Gyula, 2010.

Romsics Ignác: *Bethlen István*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.

Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.

Sebestyén Mihály: *Időtár II. kötet*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2010.

Sebestyén Mihály: *Időtár III*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2011.

Takács Péter szerk.: *Fejedelmek-forradalmak-vasutak. Tanulmányok Erdély történetéből*. Erdélytörténeti Alapítvány, Debrecen, 2000.

Tonk Sándor: *A marosvásárhelyi református kollégium diáksága.1653–1848*. JATE, Szeged, 1994.

Toth Szilárd: *Partidul Maghiar și problema minorităților maghiare în Parlamentul României în perioada interbelică*. Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2008.

Vermes Gábor: *Tisza István*. Századvég Kiadó, Budapest, 1994.

Vörös Károly: *A polgári kori magyar törvényhatósági közigazgatás*. Levéltárak Országos Központja, Budapest, 1956.